

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Erik Månsson, Glimåkra*
 Härad: *Ö. Göinge* Berättare: *olika personer; se uppteckn.!*
 Socken: *Glimåkra* Berättarens yrke: _____
 Uppteckningsår: *1965* Född år _____ i _____

Lokal- och personhistoria. s. 1-7.

LuF 117

Lokal- och personhistoria.

Om byn Barnakulla i Glimåkra socken berättas, att den fått namnet efter en kulle, som utpekäs nära vägen till Sibbhult. Där skulle en olycklig moder ha nedgrävt sitt förgjorda -- mördade barn. Sagesman-fabrikör Edvin Nilsson 67 år bördig från orten. Han påvisade med iver också hur olika denna kulle var jämfört med de vanliga stenrösen.

Byn Svinnarp skulle fördom ha hetat Sjunnap och fått detta namn, emedan där en gång fötts "sjulingar" d.v.s. sju barn i samma födsel. De var dock inte större än de alla fick plats på ett tallrik.. Samma sagesman. Men jag sett denna tradition upptecknad av skriftst. Pehr Johnsson, och i det följande kan jag i varje fall inte bestämt avgöra om någon uppgift tidigare varit upptecknad.

Kyrkan i byn skulle ha föregåtts av en annan belägen i byn Tockarp. Där finns fortfarande en åker-benämnd kyrkåker och en källa kallad dopkällan. När den tidiga kyrkan revs lastade man port-pålarna på en fordraggen av två vita oxar, som drevs fram utan att styras. De stannade då på en äng i den nuvarande kyrkbyn, och där byggdes så den nya kyrkan. Berättad av färgare Edvard Sjölin avliden i 60-åren på 30-talet och barnfödd på orten. Pehr Johnsson har berättat om denna dopkälla i Tockarp och likaledes om talat en tradition från byn Övraryd, där likaledes en "kyrkåker" finns benämnd.

Vid brobyvägen fanns för inte länge sen ett "bål" d.v.s. en minnesrishög, som uppkastats av de förbifarande till minnet av en hästhandlare Sven Nicklasson, som där skulle ha kört ihjäl sig på väg hem från marknaden. Det skukke ha tillgått så, att hans kumpaner på skämt lossat "bugljoren" på hästen, och så råkade hästen i sken vid backen.

Närmare Glimåkra vid sockengränsen har intill tjugotalet, då platsen bebyggdes, funnits ett "bål" till minne av en klockgjutaregesäll som där ljutit döden, emedan han lagt silver i kyrklockan, som därav blev så ljudande, att den hördes ända ner till Köpenhamn. Sgnet är noga återgiven av Pehr Johnsson

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

12/2-65

Lokal- och personhistoria.

blad 2

Pehr Johnsson

men berättas fortfarande allmänt, utan angivande av särskild källa.

"Ormstenen" i västra delen av samhället är namnet på en bärghäll, en jordfast sten med en utfälld mineralslinga, liknande en förstenad orm. Om denna vet alla gamla samhällsbor att berätta om en flicka, som var ute och plöckade bär, då hon plötsligt överfölls av en jättelik orm. Hon flydde förskräckt upp på en sten. Hon läste ett "Fader vår", och då framträdde en ängel, som förvandlade ormen till sten. Denna sägen upptecknades på 1870-talet av Zakarias Collin som också skildrade sagan i ett bekant poem återgivet av kyrkoherde Lundberg i hans bek: Bilder och blad ur sockenhistorien, samt 1920 illustrerades av sagotecknerskan Jenny Nyström-Stoöpendahl i stor akvarell, som reproducerades i 1000 exemplar, som fanns "i alla stuger" men numera är en eftersökt raritet.

"Svenskingastenen" är ett jätteblock på en håla inunder, som finns på hemmansägare Olof Åkessons ägor i Högsma och nyligen genom Bygdevårdskommittén utmärkts och skyddats. Den är ett flyttblock tio meter i fyrkant och ungefär fyra meter högt. Om detta berättar ägaren, 60 år barnfödd på gården, att han från barndomen hört berättas att svenska soldater där skulle ha gömt sig undan snapphanarna. Dessa tvingade emellertid bonden på Tykatorp att utvisa platsen men framkomna till grottan lossade han ett skott, som varnade svenskarna och snapphanarna blev överrumplade.

"Teckarpsstenen" är ett jättelikt flyttblock mitt i Teckarps by. Det har uppmärksamats för sina "älvkvarnar" d.v.s. efferhåler från sen järnålder, upptäckta av Pehr Johnsson. Under stenrushens dagar hade man just satt igång med förberedelser att bryta blocket, som lär vara av prima granit, men bonden på den närbelägna gården allarmaerade polisen i sista stund, stenen befanns vara byaallmännings och brytningen förhindrades. Numera står även denna sten under bygdevårdens skydd.

"Trollabacka-stenen" var en 12 meter hög konisk sockertoppsliknande formation just vid randen av den branta Trollabacken. Vid

Lokal- och personhistoria. -blad 3-
vid

stenen fanns fordom en grotta, som enligt sägen varit bebodd av en hotgörande eremit. Traditionen härom berättas först av professor Lagerbring i hans "Monumenta scanensia" där det låter så här: "På en mycket framträdande klippa i Glimåkra socken anträffas en mycket rymlig grotta, som har formen av ett kälk~~av~~varv och som av invånarna kallas "Trellestufwa", i vilken fordom rövare hade sitt tillhåll. För några år sen begav sig en pastor vid namn Erasmus in i den och greps då av vansinne, som han anfäktades av under två veckers tid, ända till dess att offentliga förböner uppsändes för honom, varvid han slutligen blev återställd till hälsan.". Stenen och grottan skövlades emellertid under stenbrytningen omkring år 1909. Om stenpyramiden som var så hög och brant, stt den inte kunde bestigas, berättades det, att den engång varit jättarnas tillhåll och att dessa vid sin avfärd glömt kvar en guldxyra på toppen. Man var allmänt spänd på att nu äntligen få se vad sanning det låg i traditionen. Men när stenen fälldes fann man endast däruppe en vanlig sockertång av järn. Sagesman Bernt Svensson Ekeröd 60 år, traditionsupptecknare och själv närvarande vid åsyftade stenbrytning. Om Trollabackarna finns fortfarande ett otal sägner och traditioner, men dessa ha samlats och publicerats av Ewa Wigström på 1880 talet, finnes huvudsakligast i hennes bidrag till "Ur de nordiska folkens lif" av Artur Hazelius och i hennes bok "Folkdiktning" 2:dra delen., av Pehr Johnsson i början av seklet och nu senast av Bernt Svensson i Ekeröd, som samlat de nu levande minnena för Folklivsarkivets räkning.

Om kyrkan berättas att den illa tälldes av jättarna i Trollabacken, som kastade stora stenblock efter den och trägfade tornet, som sedan aldrig uppbyggts igen. Tre sådana block utpekas i trak~~ten~~ av kyrkan. Sägner om "Silverklockan" berättas än i många versioner. Den har litterärt behandlats av Harald Johnsson i hans bok "Lille Haralds resa jorden runt" år 1924, av Pehr Johnsson i otalåga tidningsartiklar och en direkt uppteckning av Per Persson, en torr-

Lokal och personhistoria. blad 4.

tor-

kända
 pare från Killinge, som dog 80-årig 1956. Självt har jag hört den i många berättelser, som dock inte klart kan skiljas från dessa allmänt spridda uppteckningar.

I Hittarps skog, strax intill den gamla "Ryavägen" finns ett rest kors i ett röse. Detta kors har sedan gammalt underhållits av bonden på en av hittarpsgårdarna och försågs med inskription sedan Pehr Johnsson konstaterat att sägnen hade sin grund i en historisk händelse, en duell mellan kaptenen A. Renner från Edema, som efter ett gräl där nesköts av sin löjtnant Justus Weijer i en duell 1714. Berättare av den ursprungliga traditionen var hemmansägaren Bengt Persson på Hittarp, som på tjugetalet visade mig platsen. Händelsen är nog verifierad i Pehr Johnsson uppsats i Göingeminnen av år 1938.

I Kullamarken i närheten av skogvaktare bostället Perstorp utvisas en sten som rest till minne av en präst, som där skulle ha omkommit under en jakt i gamla tider. Cawallin berättar i sitt "Herda minne", att kyrkoherden Mogens Cock från Glimåkra år 1630 råkade falla för ett vådaskott under en jakt i Kullamarken men denna uppgift torde inte ha något med min hörda tradition att göra.
 Per Olofsson ~~XXXXXXX~~ 67 år barnfödd i Högsma nu bosatt i Sibbhult berättar: Ingen vet med bestämdhet hur Skånes största skogsmark, Kullaskogen kom i Råbelövs ägo. Bönderna där hade av gammalt sin rikliga näring av jakten. Den blev vida omtalad och en gång kom ett stort förnämt jaktsällskap dit och bad bönderna om tillåtelse att få prova sin lycka. Bönderna va mycket välvilliga och blev själva deras vägvisare till de allra bästa jaktplatserna. Följande år kom sällskapet igen, men då hade de med sig en lagkarl, som skulle uppsätta ett jakträttskontrakt, för sällskapet ville inte på några villkor, att bönderna skulle lämna ut sin jakt gratis. Bönderna ville inte alls ha någon ersättning, eftersom viltbrådet väl räckte till för dem alla, men prästen i Glimmare, som var med "måglande på" och slutligen satte bönderna sina bemärken under skrivelsen, fast

Person- och lokalhistoria. - blad 5. -
fast

de inte kunde läsa. När ett år hade gått fick bönderna emellertid besök av länsmannen, som sade upp dem från deras gårdar, på grund av ett köpebrev, som de alla hade undertecknat. Bönderna blev helt naturligt mycket förbittrade över denna lömska handling, men de fick gå från sina gårdar och blev i stället arrendatorer och terpare. Men när jaktsällskapen sedan kom till orten blev de inte fullt så vänligt mottagna, och det hände olyckor, som ingen kunde klarlägga. Det bodde också trolldunnigt folk i den stora ödemarken och Jätten Kull som härskade över hela skogen stod också på böndernas sida, när det gällde jaktlyckan.

Om "Prästastenen" vid kyrkovägen till Lönsboda, som långt fram på 1700-talet endast var ridstig, berättas, att prästen där alltid skulle vila sig på väg upp till annexkyrkan, förfriska sig ur matsäcken och dricka ur den källa som flöt upp strax intill. Ännu kyrkerherde Lundberg höll denna tradition i ära, när med hästskjuts färdades till grannsocknen. Det berättas också, att här lade sig herr Pauls avundsmän i försåt, när han efter den långa stockholmsfärden var på väg hem. Han lyckades dock rida omkull sin vedersakre och kom själv oskadd ner till den församlade meningheten vid kyrkan i utlovad tid. Det är Zakarias Collin, som berättar denna episod i "Bålet vid vägen". Men "teckarpa Bengt", en traditionsbärare som avled 90-årig 1954 berättade, att Teckarps bönder stod på prästens sida och hjälpte honom med en ny häst, när han passerades deras by. Prästvägen gick den tiden över Teckarp. Han berättar också, att under snapphanetiden kom en stor flock välrustade allmogemän på väg till det stora folkuppbådet i Leshult men de möttes av prästen som förmådde dem att återvända och leva i fred i sina stugor. Han blev därför illa sedd av snapphanarna, som en natt stermade prästgården i Glimåkra och tog honom tillfånga. Han fick då springa mellan två hästar ända till Kristianstad och endast vid Kumla bro göra en kort vilopaus, när han där tvingades ge nattvarden till någon döende snapphane. Huruvida detta är ursprungligt folkminne kan jag inte avgöra eftersom Pehr Johnsson tidigare givit dessa berättelser form.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lokal- och personhistoria. blad 6.
ferm.

Östra delen av nuvarande kyrkogården i Glimåkra kallas för "Blåkullarna". De låg för inte så länge sedan utanför kyrkogårdens område och sades vara tillhåll för häxor.

På den västra sidan om kyrkan och prästgården ligger "Kungsbackarna" som berättas ha fått sitt namn då av, att kung Erik av Sverige under ett krigståg här skulle haft sitt härläger..

"Hemlingestenen" röstes 1927 till minne av bygdens störste son Mikkel Göing, som hade sitt boställe på Hemlingegården fram till 1587 Han skall enligt sägner speciellt framförda av författaren C. August Cederborgh här ha haft en stor befast gård. Denna gård tillhör fortfarande kronan, men förre boställsinnehavaren Viktor Persson, som är livligt intresserad av dessa sägner har noga undersökt hela egendomen utan att finna några spår av någon gammal sådan anläggning.

Tre-bya-hall var en stor jordfast sten, som utgjorde gräns mellan tre byar Tockarp, Ekeröd och Görbjörnarps.

Ryavägen är namnet på en mycket gammal väg, som löper längs en rullstensås längs hela socknen, och i gamla tider var den enda trafik leden i norr och söder. Den kan ännu skönjas i hela sin sträckning men berör endast på korta sträckor det moderna vägnätet. Den berör inte direkt kyrkbyn utan går i en sväng på åsen runt om kyrkbyn, som ligger åt sidan i en dalgång. Man påstår därför att den är från den förkristna tiden och längs densamma ligger flera av senare upptäckta hedniska kultplatser med älvkvarnstenar i Övraryd, Tockarp och framför allt vid Lunnom i Emitslövs socken där den stöter till den öppna bygden vid Helgeå. Berättare konservator C. O. Svenssen 65 år och barnfödd i trakten. Han berättar en gammal sägen om en plats som kallades "Flyanes galopp" i Blankhult där den gamla vägen gick genom en mörk skogsbevuxen ödemark med obanade stenrös vid sidorna Där höll stråtrövare till i gamla tider och överföll de vägfarande Denna plats måste därför passeras i full karriär.

"Flytte-rövs-liarna" var fördom namnet på de branta backarna vid Svennarp. "Hajsten satte se på haserna o akte nej" förklarade

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lokal- och personhistoria. blad 7.
förklarade "Tockarpa-Bengt", inföding 80 år. De va nock så rättade
hans jämnåriga "Ralla-Smeen", att bönnerna där måste flytta på "röven"
och lätta på lasset om hästarna skulle orka ta sig upp för backen.
Dät spökade vid den backen och gastarna huserade om nätterna som
eldslågor längs rågångarna. En natt vid 12-tiden sägs spöket gå tvärs
över backen bort mot Trällabacken. Det stod en stund stilla och
tittade sej om. De liknade en stor svart hund mläpande på en lång
kedja. "De va lantmätaren, som gick igen för sina orättfärdiga mät-
ningar," sa Bengt. Vid denna backe råkade själve prosten Andersson
ut för öty, berättade Ralla-Smeen. Han och drängen kom körande från
Lönsboda och plötsligt lossade ena hjulet och rullade bort. Detta
upprepades gång efter gång när di satte på hjulet igen. Till slut
tog prosten tömmarna och befalld drängen sätta sig upp sen tog
han gästen i upptuktelse och befalld honom bära upp axeln och körde
i karriär nerför backarna ända in i vagnsskjulet på prästgården.
Han befalld drängen ta ifrån hästarna och lät gästen stå där hela
natten, tills han på mörrenen kom ut och löste honom med orden: Du
arma själ, som vagnar stjal, tag nu hjulet tillbaks till skjulet..
Den prosten hade ord om sig att ha god hand mä trolltyg och till-
källades för den skuli även på andra håll.